

Inkluderingens banor

En longitudinell studie av skyddsökande människors levda erfarenheter i migrationens Sverige

Trajectories of inclusion: A longitudinal study of lived experiences among people seeking protection in Sweden

This study examines how people migrating to Sweden in 2014/2015 for protection are oriented in a new space, and how their orientation and meaning-making changes over time. Based on a longitudinal design, where we interviewed the participants on two occasions a few years apart (2018 and 2022), we use Sara Ahmed's concept of orientation to analyze the participants' lived experiences of agency and inclusion in Sweden. The analysis shows a strong orientation towards learning Swedish and finding employment, but also difficulties and a range of obstacles. Language learning and language education makes it possible to organize one's hope for a better future but may also create institutional stops. Participants' experiences also illustrate the importance of study associations' inclusive arrangement, which creates accessible social spaces. Against the background of recent repressive migration policies in Sweden, the article discusses how public discourses on "failed integration" tends to render invisible efforts and strategies among people seeking protection in the country, in pursuit of inclusion and a better future.

Keywords: language learning, migration, orientation, study associations, time

OMLÄGGNINGEN AV SVENSK migrationspolitik har sedan åren 2015-2016 gått i en alltmer repressiv riktning och förändringstakten har varit hög. Politiskt laddade områden som migration präglas av det Mi-Cha Flubacher (2023) kallar *the politics of speed*, som både handlar om hastigt framtagna lagar och ett fokus på att migranter inom en angiven tidsram behöver visa att de uppnått vissa färdigheter, exempelvis lärt sig det nya landets språk. Tid har med andra ord kommit att få en framträdande roll i migrationspolitiken, vilket tagit sig uttryck på olika sätt. I Sverige utgör tillfälliga uppehållstillstånd numera regel, och mottagningssystemet har gradvis blivit förbundet med fler villkor. Med denna utveckling har det skett en förskjutning från skyddsökande människors behov till deras prestationer, vilket i sin tur har gjort att integration i allt högre grad kommit att ses som en fråga om personligt ansvar. Denna aspekt betonas särskilt i de nya föreslagna integrationspolitiska målen, där "integrationspolitiken ska vara kravbaserad och betona individens ansvar för att bli en del av det svenska samhället" och där integrationskraven "tydliggör samhällets förväntningar på att den som invandrar för att långvarigt bosätta sig i Sverige också ska kunna försörja sig själv

genom arbete, lära sig svenska och förstå det svenska samhällets grundläggande normer och värderingar” (SOU 2024:12, s. 16). Förslaget om införande av krav på språk- och samhällskunskap för permanent uppehållstillstånd och svenskt medborgarskap (SOU 2021:2; SOU 2023:25) är ytterligare exempel på kravbaserad politik, liksom ”driftighet” som ett kriterium för vilka kvotflyktingar som ska tas emot (Migrationsverket 2023).

Tid får även betydelse för synen på nyanlända och tillgången till välfärdstjänster. I den problembeskrivning som dominerat de senaste årens politiska debatt understryks att det tar för lång tid för såväl asylsökande som andra migranter att lära sig svenska, att klara sfi (kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare) och att etablera sig på arbetsmarknaden. Ett talande exempel på en sådan argumentation är när arbetsmarknads- och integrationsminister Johan Pehrsson (L) vid en pressträff talade om att ”sfi under senare år har blivit en allt längre plats för studier, vi har en situation där utbildningen har dragit ut på tiden”, och därför föreslog ett införande av tidsbegränsningar för sfi (Sveriges Radio 2023). Den här sortens uttalanden och förslag visar på hur tid behandlas som en egalitär resurs (Fuehrer 2010), vilket i det här fallet handlar om att alla förväntas uppnå samma uppställda krav inom samma tidsram.

Ytterligare exempel är att regeringen i oktober 2023 annonserade att de tillsätter en utredning om hur personer som inte är medborgare ska kvalificera sig till välfärden över tid, bland annat genom arbete och avklarade kurser i svenska och samhällsorientering. Syftet med att inte ge dem omedelbar tillgång till välfärdstjänster som barnbidrag, föräldrapenning och försörjningsstöd är att ”stärka integrationsviljan” (Kristersson m.fl. 2023). Utöver att en sådan förändring skulle innebära att nyligen anlända initialt befinner sig i limbo vad gäller tillgång till välfärdstjänster, innebär den också att perioden av ovisshet sträcks ut i tiden. Ett uppenbart problem med detta synsätt är att de olika förutsättningar som migranter har och de ansträngningar de gör osynliggörs.

Tid är inte bara en central dimension för migrationspolitiken, utan också av stor betydelse för den som söker skydd. Tid i asylprocessen är ett högst mångfasetterat fenomen som ur asylsökandes perspektiv knappast är tom (Koshravi 2021). Snarare består tiden av produktiv väntan fylld av olika aktiviteter och strategier (Engblom 2023) för att hålla sig i linje med och navigera i förhållande till de krav som ställs från det omgivande samhällets sida. Som vi kommer att visa i denna artikel är det politiskt angivna kravet att lära sig svenska för att skaffa sig ett arbete något som också återkommer som en stark drivkraft bland asylsökande, som en utstakad riktning i förhållande till vilken de ständigt orienterar sig. Samtidigt kan detta krav få enskilda asylsökande att uppleva det som ett personligt misslyckande när de inte lär sig svenska tillräckligt fort eller inte lyckas få ett arbete (Dahlstedt & Fejes 2021).

I den här artikeln följer vi en grupp vuxna över tid. De kom som skyddsökande till Sverige under åren 2014–2015, och vi kom i kontakt med dem första gången vid årsskiftet 2018–2019 när de deltog i *Svenska från dag 1*. Denna verksamhet är ett av många exempel på hur civilsamhälleliga organisationer vid denna tid mobiliserades för att möta asylsökande och deras behov den första tiden i landet. För att erbjuda de skyddsökande meningsfulla insatser redan under väntan på beslut i asylärende

initierade regeringen 2016 satsningen *Svenska från dag 1*. Verksamheten är en möjlighet för asylsökande att inom ramen för studieförbundens verksamhet lära sig svenska och bekanta sig med det svenska samhället (Dahlstedt m.fl. 2019; Fejes m.fl. 2018).

I detta bidrag riktar vi blicken mot asylsökandes inkluderingsbanor och sätt att orientera sig mot en framtid i Sverige i förhållande till de krav och förväntningar som ställs av omgivningen. Vi har intervjuat deltagarna vid två tillfällen, 2018–2019 respektive 2022. Samtliga studiens deltagare är födda utanför Europa och har en begränsad utbildningsbakgrund. I den offentliga debatten framställs den grupp som utgör studiens deltagare ofta som ett problem med tanke på indikatorer som hög arbetslöshet, lång tid för etablering på arbetsmarknaden och svårigheter att ta sig igenom utbildningssystemet (jfr Eriksson & Roth 2023). Ur ett utifrånperspektiv kan det te sig som om de har fastnat, i den bemärkelsen att de inte lyckats ta sig fram i önskvärd takt genom att exempelvis bli färdiga med sina sfi-studier inom utstakad tid. Denna studie vänder på perspektivet och tar avstamp i skyddsökande människors egna berättelser om sina erfarenheter av mötet med Sverige och vad som får betydelse för deras möjligheter att finna sig till rätta och integreras i det nya landet.

Utifrån en longitudinell studie och fenomenologisk ansats, vägled av Sara Ahmeds orienteringsbegrepp, undersöker vi det meningsskapande och den kamp som sker på vägen mot inkludering i det svenska samhället. Syftet är att utifrån deltagarnas levda erfarenheter analysera hur de orienterar sig i en för dem ny tillvaro, och hur deras orientering och meningskapande förändras över tid. Vilka linjer framstår som önskvärda och inom räckhåll? Vad formar och styr deras vägar inför framtiden?

Forsknings-sammanhang och teoretisk ansats

En frekvent förekommande tematik i forskning om gruppen nyligen anlända vuxna är diskrepansen mellan å ena sidan en uttalad vilja att lära sig svenska, å andra sidan avsaknad av sammanhang och relationer utanför utbildningskontexten som möjliggör ett sådant lärande (Ahlgren & Rydell 2020; Nordmark & Colliander 2023). En studie om nyanlända ungdomar på språkintruktionsprogrammet som inte lyckas ta sig vidare i utbildningssystemet konstaterar att de enda svensktalande kontakter ungdomarna har ”är med personer som har lön för att prata med dem” (Nuottaniemi 2023, s. 422), såsom lärare, socialarbetare och butikspersonal. Ungdomarna i studien upplever tillvaron som präglad av monoton och instängdhet, med starkt begränsad tillgång till meningsfulla sammanhang. Linn Axelsson, Bo Malmberg och Qian Zhang (2017) beskriver tiden i det nya landet som ett ”väntrum”, där migranter accepterar lågkvalificerade yrken som inte motsvarar deras mål i väntan på bättre möjligheter. Agerandet i nuet styrs därmed av hur de ser på framtiden och de möjligheter som kan tänkas finnas där.

Flera färskaste studier undersöker tid som en central dimension i asylprocessen och väntan på uppehållstillstånd, och de visar hur väntan fungerar som ett byråkratiskt våld (Abdelhady m.fl. 2020) som orsakar smärta och skada för asylsökande. Bland annat har Sarah Philipsson Isaac (2022) undersökt hur migrationsbyråkratin berövar

såväl asylsökande som statliga tjänstepersoner tid, om än med olika konsekvenser för deras respektive livschanser. I en studie om implementeringen av en ny bosättningslag (SFA 2016:38) visar Sofi Jansson-Keshavarz och Vanna Nordling (2022) hur tid antar formen av en väntan, skapad genom korttidskontrakt och tillfälliga bostadslösningar, som motverkar asylsökandes möjligheter att få ett permanent boende i Sverige. Även Paula Mulinari och Maja Sager (2022) visar hur väntan formar människors vardagliga liv. Utifrån intervjuer med kvinnor som sökt asyl i Storbritannien respektive arbetslösa kvinnor med migrantbakgrund i Sverige identifierar de tre lager av vardaglig väntan: upprepning, påtvingat och samtidigt förnekande av arbete samt osynliggjord och indisponibel tid. Den genomgående tematiken i dessa studier är väntan som stjälar människors tid, vilket i sin tur riskerar att resultera i förlorade rättigheter. Andra studier har uppmärksammat hur väntan i asylprocessen präglas av en osäkerhet som gör det svårt att hålla motivationen uppe, samtidigt som väntan fylls med aktiviteter som ger mening och hopp såväl som strategiska aktiviteter som språkinläring för att stärka möjligheterna i det nya landet (Elsrud m.fl. 2022; Engblom 2023). Övergången i svensk migrationspolitik från permanenta till tillfälliga uppehållstillstånd skapar en osäkerhet som sträcks ut i tiden, vilket är ytterligare ett exempel på hur tid är en central dimension av asylprocessen.

Den befintliga forskningen om asylsökandes meningsskapande och strategier över tid är så här långt tämligen begränsad. En av få tillgängliga studier är genomförd av Torun Elsrud och Philip Lalander (2021), som riktat ljuset mot ensamkommande ungdomar som fått avslag på sina asylansökningar och därför flytt vidare till andra länder för att söka skydd. De har följt ungdomarna både geografiskt och över tid. Även Katrin Ahlgren (2014) har genomfört en longitudinell studie, där hon följt tre migranter under åtta år, med start när de studerade sfi. Studien visar hur deltagarna, vilkas drömmar och ambitioner var höga i början, efterhand behövt förhålla sig till att deras ambitioner med avseende på språkutveckling och yrkesmässiga mål inte alltid infrias.

Tidigare forskning pekar alltså på hur livet som nyanländ i allmänhet, och i asylprocessen i synnerhet, i flera avseenden innebär att vara i otakt med tiden. Ett sådant perspektiv på tid harmonierar väl med den fenomenologiska ansats som är vårt avstamp i föreliggande artikel. Närmare bestämt vägleds vi av Sara Ahmeds (2006, 2010) perspektiv på *orientering*. Utifrån en fenomenologisk förståelse beskriver hon orientering som en människas känsla av att vara förankrad i världen, en upplevelse av att känna vilka vägar som är möjliga och tillgängliga – som får tillvaron att upplevas som trygg och stabil. Orientering handlar om utgångspunkter, ”om var vi börjar och hur vi fortsätter ’häriifrån’” (Ahmed 2010, s. 51). Orienteringar påverkar också vad som blir synligt och vad som framstår som näbart respektive vad som inte gör det. För människor som av olika anledningar tvingats fly till ett annat land sätts orienteringen i någon mening ur spel, vilket ställer dem inför en process av omorientering där de på nytt behöver finna sin väg i livet. Denna nya väg påverkas av deras *conditions of arrival* (Ahmed 2006a), det vill säga deras bakgrund, deras förutsättningar och de sätt på vilka de kan ta plats i ett nytt sammanhang.

Ett återkommande inslag i tidigare studier av asylsökandes tillvaro är upplevelser

av osäkra livsförhållanden och av att i större eller mindre utsträckning ha förlorat kommandot över sitt liv. Sådana erfarenheter vittnar om svårigheten att befinna sig *out of place* (Ahmed 2006a, s. 10), att vara *desorienterad* snarare än orienterad i tillvaron. För migranter omfattar dessa processer, enligt Ahmed, minst två riktningar, dels mot ett hem som gått förlorat, dels mot en plats som ännu inte är hemma. Med begreppet orientering är det möjligt att närmare undersöka de riktningar som stakas ut i tid och rum, framåt och bakåt samt mellan platser och sammanhang. Mer konkret kan det handla om erfarenheter av att fysiskt befinna sig på en plats, utan att egentligen känna någon direkt tillgång till själva platsen (Ahmed 2010; Nuottaniemi 2023).

Vid sidan av begreppet orientering använder sig Ahmed av begreppen *riktlinjer* och *stigar* (Ahmed 2006a, 2006b). Tillsammans öppnar dessa begrepp för en analys som gör det möjligt att identifiera å ena sidan människors vägval, och deras erfarenheter av att bli bromsade eller stoppade, vilket gör att de inte får möjlighet att genomföra sina planer, å andra sidan de förväntade och närmast anmodade riktlinjer som förmedlas av olika myndigheter och institutioner. Riktlinjer och stigar utgör de sociala normer och konventioner som den enskilda individen förhåller sig till, riktar sig mot och/eller följer, som upprätthålls genom att handlingar upprepas. Här blir också den paradoxala dimensionen i Ahmeds linjebegrepp uppenbar: att linjer och stigar skapas genom att följas, och att de följs eftersom de skapas. Linjer och stigar är därmed inte givna på förhand, utan de tar form genom individers upprepade handlingar i förhållande till rådande sociala normer och konventioner i såväl rum som tid. Att ”vara i linje” är alltså något som kräver ansträngning och tar tid.

Ahmeds perspektiv på orientering, riktlinjer, stigar och hur människor orienterar sig i omvärlden erbjuder därmed en ansats för att närmare undersöka hur människor orienterar sig i relation till både dåtiden och framtiden. ”Even when orientations seem to be about which way we are facing in the present, they also point us toward the future”, noterar Ahmed (2006b, s. 554), och ”the hope of changing directions is always that we do not know where some paths may take us”. Människors orientering har med andra ord såväl en rumslig som en tidslig dimension.

I denna artikel kommer vi att använda oss av Ahmeds teoretiska begrepp orientering, riktlinjer och stigar för att tolka enskilda individers berättelser, med fokus på hur de tänker kring och förhåller sig till en för dem ny tillvaro, och hur deras tankar och förhållningssätt förändras över tid. I detta avseende riktar vi ljuset särskilt mot relationen mellan det förflutna, nuet och framtiden, och hur den har förändrats över tid.

Metod och material

Till grund för artikeln ligger ett större longitudinellt forskningsprojekt som syftar till att studera skyddssökandes inkluderingsbanor i Sverige, med fokus på den betydelse som olika utbildningsinsatser med inriktning på språkinlärning haft för dem över tid (Dahlstedt & Fejes 2021, 2024). Gemensamt för samtliga deltagare i studien är att de rekryterades för en första intervju när de deltog i olika språkutbildningar, närmare bestämt sfi, *Svenska från dag 1* respektive språkintrödningskurs. Tre till fyra år efter den

första intervjun genomförde vi uppföljande intervjuer med de deltagare som vi lyckades få kontakt med och som var fortsatt villiga att delta. Ännu en uppföljningsintervju är planerad att genomföras om cirka två år.

I denna artikel riktar vi uppmärksamheten mot de deltagare som vid det första intervjutillfället deltog i *Svenska från dag 1* anordnat av ett studieförbund. De första intervjuerna genomfördes runt årsskiftet 2018–2019 och omfattar totalt 15 personer, 10 kvinnor respektive 5 män i åldrarna 20–65 år. Den första intervjun genomfördes i anslutning till intervjudeltagarnas undervisning. Förutom en intervju som genomfördes med två intervjudeltagare har samtliga intervjuer genomförts enskilt. Flertalet intervjudeltagare har sin bakgrund i Afghanistan, Somalia och Syrien. Vid det första intervjutillfället befann de sig fortfarande i asylprocessen. De flesta har en kort skolbakgrund från hemlandet, några har ingen skolbakgrund alls. Endast ett fåtal har högre utbildning. Med några få undantag genomfördes intervjuerna med tolk. Frågorna vid det första intervjutillfället kretsade kring utbildningssammanhanget, undervisningen, erfarenheter av att lära sig svenska och hur intervjudeltagarna såg på sin framtid i Sverige.

Hösten 2022 gjorde vi uppföljningsintervjuer för att följa intervjudeltagarnas fortsatta liv och banor i Sverige.¹ Vi lyckades komma i kontakt med åtta av deltagarna från den första intervjuomgången. Sex av uppföljningsintervjuerna genomfördes på svenska, två med anlitad tolk och en där en bekant till deltagaren deltog som språkstöd. I den andra intervjun ställde vi främst frågor om vad som hänt sedan den första intervjun, hur det gått med personens asylansökan, att lära sig svenska, få arbete och bostad, och hur livet i Sverige såg ut för dem. Vi var även intresserade av hur de såg på de olika formella och informella utbildningssammanhang och aktiviteter de deltagit i sedan de kom till Sverige. Dessa frågor genererade mer personliga och delvis mer tillbakablickande berättelser än i den första intervjun. Vårt intryck är också att frågorna vid det andra intervjutillfället öppnade för mer samtal än den första intervjun. Samtliga intervjuer har transkriberats i sina helheter. De intervjuer som förekommer i texten är dock något språkligt redigerade i syfte att underlätta läsningen.

Forskningsprojektet har genomgått etikprövning (Dnr 2017/280-31; Dnr 2022-04429-01), och vi har beaktat de forskningsetiska regler som omger samhällsvetenskaplig forskning. Det innebär att samtliga intervjudeltagare är informerade om studiens syfte, att de gett sitt samtycke till att delta i studien samt att de informerats om att de när som helst kan avbryta sin medverkan och att deras namn och personuppgifter kommer att pseudonymiseras. Samtliga som deltagit i intervju två har gett ett nytt samtycke till att medverka i studien och även sagt sig vara intresserade av att delta i kommande uppföljningsintervjuer.

Informerat samtycke med deltagare som har kort studiebakgrund kan innebära utmaningar, exempelvis när gäller att förmedla innebörden av att delta i ett forskningsprojekt (Ljung Egeland m.fl. 2023). Även om vi varit måna om att beskriva deltagarnas rättigheter så begripligt som möjligt, har det ändå hänt att intervjudeltagare sannolikt

1 Intervjuomgång 1 genomfördes av Sabine Gruber och intervjuomgång 2 av Maria Rydell.

uppfattat oss som experter och därför bett om råd och/eller ställt frågor om exempelvis asylprocessen. En reflektion som kan göras i anknytning till detta är att den longitudinella ansatsen bidragit till att vi etablerat en viss relation mellan deltagarna och projektet, vilket öppnat för sådana frågor. En annan reflektion är att frågor av det slaget vittnar om en utsatthet där personen i fråga inte vet var hen kan söka hjälp eller stöd. När det gäller frågor om hjälp och råd som rör enskilda asylärenden och myndighetskontakter har vi därför besvarat dessa med att föreslå kontakter med olika organisationer inom civilsamhället. När det gäller frågor som rör den enskildes studier och/eller språklärande har vi snarare försökt dela med oss av våra erfarenheter och kunskaper inom fältet och tipsat om resurser som finns fritt tillgängliga digitalt. Vår sammantagna bedömning är att detta sätt att besvara deltagarnas frågor inte inneburit några forskningsetiska komplikationer avseende exempelvis samtycke.

I den analys som presenteras i det följande koncentrerar vi oss på tre intervjudeltagares berättelser: Nadua, Mostafa och Hetty (fingerade namn). När det är fråga om ett så pass begränsat antal intervjudeltagare som i denna studie ser vi det inte som relevant att tala om representativitet i en mer kvantitativ betydelse. Däremot har vi gjort ett urval bland de medverkande intervjudeltagarna för att i möjligaste mån belysa både variationer och mönster i materialet som helhet i fråga om deltagarnas orientering och meningsskapande över tid. Två av intervjudeltagarna är kvinnor och en man. Åldern varierar, likaså familjesituation, tillgång till språkutbildning och arbete samt erfarenheter av asylprocessen. Två av intervjudeltagarna har uppehållstillstånd, medan en har tillfälligt arbetstillstånd.

Analysen har en fenomenologisk ansats (jfr Bevan 2014) med fokus på hur deltagarna tolkar sina erfarenheter av livet i Sverige och skapar mening kring dem. Med hjälp av Ahmeds teoretiska begrepp har vi tolkat deltagarnas berättelser för att försöka fånga relationen mellan det förflutna, nuet och framtiden, och hur den förändrats över tid. De närmast följande tre avsnitten beskriver det som Nadua, Mostafa och Hetty berättade under intervju ett och två. Utsagorna är strukturerade av oss för att illustrera deras respektive orientering i tid och rum. De speglar alltså en analytisk kronologi snarare än intervjuernas berättade kronologi. De är också strukturerade på så vis att utsagor från den första intervjun presenteras först, därefter följer utsagor från den andra intervjun.

Tre berättelser

Naduas berättelse

Nadua är född i Afghanistan och var i femtioårsåldern när hon kom till Sverige tillsammans med sina döttrar 2015. Sonen, som kom bort från familjen under flykten, hade vid tiden för vår första intervju lyckats ta sig till Sverige på egen hand och fått uppehållstillstånd. Detta gjorde det möjligt för Nadua och döttrarna att få uppehållstillstånd genom anknytning när de tre år senare återigen lyckades återfinna varandra. Naduas man befann sig dock i Iran och hade hösten 2022, vid andra intervjutillfället, fortfarande inte kunnat ta sig till Sverige för att återförenas med sin familj.

Första gången vi träffade Nadua intervjuades hon tillsammans med sin bästa vän Tamana, som också hon kom till Sverige från Afghanistan som ensam förälder med barn. Nadua och Tamana lärde känna varandra i sfi-utbildningen och är varandras vuxenstöd i Sverige. Nadua beskriver relationen till Tamana som ”en systerrelation”.

Nadua har studerat på sfi med målet att så småningom hitta ett arbete. ”För att få ett arbete krävs det att man kan språket”, säger hon. Hennes ambition ligger också i linje med den uppmaning hon som ny mött i Sverige, nämligen att så fort som möjligt lära sig det svenska språket. Efter tre års sfi-studier informerades hon dock om att hennes tid gått ut. ”Precis när vi började komma i gång med studierna och göra framsteg, så fick vi inte fortsätta där”, berättar Nadua. ”De sa att det är många flyktingar nu”, och fortsätter, ”jag har inte studerat så mycket förut, så det tar tid att lära, i min ålder.” Nadua kämpar på för att lära sig svenska språket. För att inte tappa den svenska hon lärt sig deltar hon i undervisningen i *Svenska från dag 1*. Det Nadua vill uppnå med sina ansträngningar är att hitta ett arbete så att hon kan bli självförsörjande. Eftersom hon inte kan så mycket svenska börjar hon dock tvivla på att hon ska kunna förverkliga det. Hon beskriver sin frustration över att undervisningen i *Svenska från dag 1* enbart omfattar två förmiddagar i veckan. ”Det är jättelite tid”, säger hon, ”och så fort man kommer i gång med att prata så tar det slut. Då måste man vänta till nästa gång, och då glömmet man igen.” Nadua upplever att det går alldeles för långsamt att lära sig svenska på detta sätt, men gör ändå sitt bästa för att lära sig. Hon berättar exempelvis att hon även deltar i undervisning i *Svenska från dag 1* som anordnas av ett annat studieförbund och alltså går på två *Svenska från dag 1*-utbildningar.

På en direkt fråga hur Nadua föreställer sig framtiden svarar hon att det är svårt att föreställa sig framtiden i Sverige, eftersom det är så svårt att lära sig språket. Hennes framtidsutsikter är således tätt sammankopplade med språkinläringen. I stället riktar Nadua sitt hopp till barnens framtid och tänker mycket på hur det ska gå för dem i Sverige. ”För min del är det över, särskilt med tanke på min ålder”, som hon krasst uttrycker det. ”Jag kommer inte kunna jobba som försäljare som jag gjorde innan jag kom till Sverige”, konstaterar hon, ”eftersom jag inte kan språket blir jag bara besviken om jag tänker på jobben jag helst skulle vilja ha.”

Vid den uppföljande intervjun fyra år senare berättar Nadua att hon fortfarande läser svenska, nu på en tvåårig svensk kurs på folkhögskola. Inom ramen för denna kurs har hon även gjort praktik på ett bageri. Nadua blev även erbjuden att arbeta där, men kände att hon behövde prioritera sina svenskstudier. ”Så att jag klarar D-nivån på sfi”, som hon förklarar det, vilket krävs för att avsluta sfi. Nadua beskriver, precis som tidigare, sin vardag som väldigt inriktad på att lära sig svenska. ”På dagen är jag i skolan och läser, skriver och lyssnar på språket”, berättar hon. På nätterna, när hon inte kan sova, brukar hon lyssna på olika filmer som sfi-lärare runt om i landet lagt ut på Youtube. Nadua understryker att hon verkligen ansträngt sig för att lära sig språket, men att hon bara kunnat göra små framsteg. Naduas oro över att inte lära sig så pass god svenska att hon kan hitta ett arbete gnager i henne. Hon berättar att hon är rädd för att handläggarna på Arbetsförmedlingen kommer att säga: ”Nej, du får inte börja arbeta, du får stanna i språkundervisningen, du kan för lite svenska.”

Nadua förklarar att hon varken orkar skriva eller tänka på svenska, vilket skapar stora problem för henne. Hon konstaterar att hennes sju år i Sverige varit kämpiga, inte minst därför att hon varit tvungen att ta hand om barnen på egen hand, och tror att det kan ha varit en av orsakerna till hennes svårigheter att lära sig språket. Tamana är fortfarande en viktig person i Naduas liv, de följs åt i sin kamp för att erövra den nödvändiga svenskan. Den påtagliga stress som Nadua levt med genom åren har även medfört omfattande sömnsvärigheter för henne. Vid det andra intervju tillfället är Nadua påtagligt oroad över den yngsta dottern, som inte mår bra och inte går till skolan. Hon berättar om hur hon skäms över sin situation och ogärna pratar om den med sina vänner. ”Jag sitter i klassrummet och kan bara tänka på min dotter”, säger Nadua. ”Jag undrar varför hon inte går till skolan och hur hennes framtid ska bli. Jag kan inte koncentrera mig.” Nadua berättar att hon ibland försökt prata med sin man, som fortfarande befinner sig i Iran, om situationen. ”Men”, tillägger hon, ”han kan inte göra så mycket åt min situation, han är så långt bort och förstår inte hur saker och ting fungerar i Sverige.” För Nadua är det viktigt att barnen mår bra och lyckas med sina studier och sitt arbete. ”Barnen och deras framtid är det viktigaste för mig, jag tänker på dem hela tiden”, säger Nadua, ”jag drömmer inte längre om min framtid, bara om barnens.” Det är barnen som får Nadua att orka kämpa vidare i Sverige. Hon hoppas att det ska bli bättre framöver, att hon ska bli fri från de problem hon har nu och kunna tänka mer på sig själv. Intervjun avslutas med att Nadua frågar om fler tips för att lära sig svenska.

Mostafas berättelse

Mostafa var nästan 30 år när han flydde till Sverige 2015. Han hade då aldrig gått i skola i sitt tidigare hemland Afghanistan, men före flykten tillbringade han ett par år i Iran där han följde med några kompisar på en engelskakurs. Mostafa kan därför inte bara tala utan också skriva och läsa lite engelska. Den första intervjun genomförs efter Mostafas önskemål utan tolk, med motiveringen att han vill träna sin svenska. Mostafa berättar att han läser *Svenska från dag 1* på två olika studieförbund. Därutöver deltar han i en språkgrupp i det kommunala bostadsbolagets regi och i ett språkkafé som anordnas av kyrkan. Mostafa beskriver sin kamp för att så snabbt som möjligt lära sig det svenska språket. Helt i enlighet med den anvisade linje som gäller för nyanlända förklarar han att han vill passa in i Sverige och hitta ett jobb. ”Men”, berättar Mostafa, ”när jag fick mitt första avslag var det som om en vägg restes framför mig.” Han överklagade Migrationsverkets beslut, upplevde att han höll på att tappa hoppet om den framtid han föreställt sig i Sverige men tillägger att ”livet stannar inte, det gäller att kämpa vidare”. Under en längre period kunde Mostafa inte ägna sig åt studier, eftersom han var papperslös, men så fort han fick sitt LMA-kort återupptog han studierna i *Svenska från dag 1*. ”Jag ska bo och arbeta här”, förklarar han, ”jag har ett mål med att lära mig svenska.” Mostafa berättar att hans plan är att varje dag lära sig tio till femton nya ord på svenska. För att uppnå detta läser han bland annat böcker, och nämner Ibsens *Ett dockhem* som en av böckerna han läst utanför kursen.

Mostafa menar att det är viktigt att våga prata för att kunna lära sig svenska, men berättar också om svårigheterna att få kontakt med svenskar som han kan tala svenska med. Inte ens i kyrkan har han lyckats skapa de kontakter som han söker.

Vid den första intervjun framhåller Mostafa att planen är att fortsätta läsa svenska på sfi när han får uppehållstillstånd. Därefter vill han skaffa sig en utbildning så att han kan arbeta som lackerare, vilket han har erfarenhet av sedan sin tid i Iran. ”Min plan är att öppna en egen verkstad”, berättar Mostafa. Hans plan stannar inte vid att bara vara en dröm, utan han ser den som fullt möjlig att realisera. Med tanke på sin ålder menar han att han har gott om tid att studera och etablera sig i Sverige. Men han konstaterar samtidigt att ”jag kan inte själv styra över hur min framtid kommer att bli”, eftersom det är myndigheterna som avgör om han får uppehållstillstånd eller inte.

Vid den uppföljande intervjun fyra år senare befinner sig Mostafa i ännu en asylprövning och vet fortfarande inte om han kommer att få stanna i landet. Han har dock fått ett arbetstillstånd och arbetar nu inom äldreomsorgen, där han trivs väldigt bra. ”Jag mår bra när jag hjälper äldre människor”, berättar Mostafa. ”Och jag kan prata både med de boende och personalen, det är perfekt för språket.” Eftersom Mostafa inte har uppehållstillstånd har han däremot inte kunnat börja studera på sfi. Han berättar att arbetet inom äldreomsorgen har förändrat tillvaron på flera sätt. ”Jag har inkomst, kan betala hyran, jag kan försörja mig, och jag behöver inte längre be kompisar om ekonomisk hjälp.”

Mostafa beskriver hur han började söka jobb direkt efter beslutet om att han fick arbetstillstånd. Han skickade sitt CV till olika företag ”men jag fick alltid nej som svar”. Mostafa tror att det beror på att han inte har någon tidigare erfarenhet av att arbeta i Sverige. ”Jag sökte också jobb inom äldreomsorgen, men fick nej där också.” Men genom några vänner hörde han talas om en gruppintervju som skulle genomföras med sökande till äldreomsorgen och bestämde sig för att åka dit. ”Min kompis blev kallad, men inte jag”, säger Mostafa. ”Jag pratade med chefen, jag har skickat mitt CV och ni svarade nej, men jag har kommit ändå och vill bli intervjuad”. Han fick då gå på intervju och ”sen fick jag tjänsten direkt”, berättar Mostafa med ett skratt.

Vid den andra intervjun får vi också veta att Mostafa har en femårig dotter som är född i Sverige. Han bor inte tillsammans med dottern och hennes mamma, men har ändå kontakt med dem och träffar dottern. Mostafa berättar att dottern varit en viktig anledning till att han orkat kämpa vidare för ett uppehållstillstånd. ”Jag kan inte lämna min dotter”, som han uttrycker det.

När Mostafa ser tillbaka på undervisningen i *Svenska från dag 1* som han deltagit i beskriver han den som ”mycket värdefull för dom som är nya i Sverige, och som inte kan gå på sfi”. Däremot tycker han att kurs tiden är alldeles för kort, att den inte räcker till för att lära sig språket och komma in i det svenska samhället.

På jobbet har Mostafa en afghansk kollega, ”men vi pratar aldrig dari med varandra, bara svenska”, berättar han. ”Det känns inte bra om vi pratar på vårt språk, det kan skapa misstänksamhet.” För Mostafa är det viktigt att följa normerna på arbetsplatsen. Han beskriver arbetet som viktigt och förmedlar en stolthet i att vara uppskattad. Han

upplever sig ha skapat bra kontakt med de boende och berättar att de saknar honom när han inte arbetar.

Mostafas helt överordnade mål inför framtiden är att få uppehållstillstånd. Förhoppningen är att arbetet inom äldreomsorgen ska leda fram till att detta infrias. Om så blir fallet vill han utbilda sig till undersköterska och därefter till sjuksköterska. ”Men”, tillägger han återigen, ”jag kan inte själv bestämma över min framtid, eftersom det är Migrationsverket som bestämmer.” Intervjun avslutas med att Mostafa ber om råd inför den stundande intervjun med Migrationsverkets handläggare. Han önskar komma i kontakt med någon som kan ge honom juridisk rådgivning.

Hettys berättelse

Hetty kom till Sverige som asylsökande från Afghanistan 2014. Vid det första intervjutillfället hade hon alltså varit fyra år i Sverige, och hon var då 29 år. Hetty lämnade Afghanistan tillsammans med sin man och familjens två döttrar. Familjen splittrades dock under flykten och Hetty fortsatte tillsammans med döttrarna. När familjen påbörjade flykten var hennes enda plan att hon skulle fly till ett ”nytt land”. Att flykten slutligen skulle gå till Sverige valde hon långt senare, när hon blev ensam med barnen och träffade andra som var på väg hit. Hetty var gravid när hon kom till Sverige och födde kort tid efter att hon anlant en son.

Vid första intervjutillfället har Hetty permanent uppehållstillstånd. Hennes man kunde ta sig till Sverige först två år efter det att hon och barnen anlant och väntar vid det första intervjutillfället fortfarande på beslut i sitt asylärende.

Sedan något år tillbaka kombinerar Hetty studier på *Svenska från dag 1* med studier på sfi. Hon har inte någon skolbakgrund från Afghanistan och berättar entusiastiskt hur betydelsefullt det är för henne att få lära sig läsa och skriva. ”Det har varit min högsta önskan att få gå i skolan. Första gången jag tog en penna i handen var på sfi.” Anledningen till att Hetty läser dubbelt är, som hon formulerar det, ”för att jag så fort som möjligt vill lära mig svenska och stå på egna ben”. Hon tittar på tv varje dag för att på så vis träna sin svenska, ”jag tittar också mycket på nyheter, barnnyheterna”, tillägger hon. Hetty har också tillgång till appen *Språkplay* – en app som erbjuder undertextning av SVT:s program på 18 olika språk – där hon kan se många program. Hetty berättar att hon gärna umgås med svenskar ”både för att lära mig svenska och för att komma in i samhället”, som hon uttrycker det. Men hon upplever att språkbarriären gör det svårt att kommunicera. Hetty har gjort praktik i ett skolkök och även blivit uppmuntrad att börja arbeta där, men tycker att hon behöver prioritera sina svenskstudier ”så att jag kan förstå språket när jag arbetar”. Hon upplever det som förnedrande att inte kunna skriva. På frågan vad Hetty tror att hon gör om fem år svarar hon utan att tveka ”busschaufför eller jobba i kök, skolkök eller på restaurang”. Det är dessa jobb som hon är intresserad av och som hon vill kämpa för att få.

När vi träffar Hetty fyra år senare bor hon kvar i samma stad tillsammans med sin man och sina barn. Hon har fortfarande planer på att arbeta i kök och ska precis påbörja en restaurangutbildning som Arbetsförmedlingen guidat henne till. Hon hål-

ler på att avsluta sina sfi-studier. Parallellt har hon arbetat på en förskola fyra dagar i veckan. Eftersom hon saknar körkort har hon släppt tanken på att bli busschaufför, men när hon är klar med sin restaurangutbildning vill hon gärna ta körkort.

Efter fem år i Sverige har Hettys man fått permanent uppehållstillstånd och studerar nu för att bli svetsare. Familjen har utökats med ännu ett barn, och de är nu 15, 12, 8 och 3 år gamla. När Hetty ser tillbaka på sin första tid i Sverige beskriver hon den som kantad av svårigheter, och hur tungt det var när första avslaget på asylansökan kom, då hon var gravid och ensam med barnen i ett nytt land. Hon fick besked om att hon skulle utvisas till Italien, men kunde inte göra sig förstådd på svenska och var helt beroende av andras hjälp och stöd. Via sitt boende fick hon dock kontakt med en man från Afghanistan som arbetade på boendet, och han hjälpte henne i kontakterna med Migrationsverket.

När Hetty fick sitt uppehållstillstånd flyttade hon till staden hon numera bor i. Hetty har inte haft möjlighet att gå i skola som barn och upplever det som en stor utmaning att lära sig svenska, särskilt att läsa. Hon berättar: ”Jag har blivit underkänd tre gånger på de nationella proven i sfi, men jag hoppas att jag ska klara det nästa gång, så att jag kan bli färdig med sfi.” Hetty hade inte möjlighet att läsa svenska under tiden hon var asylsökande. Rent praktiskt blev det omöjligt för henne att åka buss med tre barn till den kurs hon erbjudits. Svenskstudierna blev en möjlighet först när hon fick uppehållstillstånd och flyttade till en annan stad.

Hetty har under flera perioder varvat praktik med studier i svenska. Vid det andra intervju tillfället har hon precis avslutat en längre praktik på en förskola. Förutom att hon sökt jobb inom förskolan har hon även sökt till hemtjänsten och som lokalvårdare, men utan framgång så här långt. Hetty funderar mycket på ”om det är bäst att först satsa på språkutbildning, eller om jag i stället ska försöka lära mig språket på en arbetsplats”. Hon berättar att ”lärarna på sfi säger att jag måste läsa mer svenska, men min handläggare på Arbetsförmedlingen säger att jag ska jobba för att få kontakt med fler som pratar svenska”. Det är svårt för Hetty att veta vilken väg som är bäst för henne att gå. ”Först tänkte jag att jag måste klara språket, sfi, sen utbildning, sen jobba. Sen tänkte jag att jag först måste jobba, få kollegor och lära mig svenska”, suckar hon.

Arbetet på förskolan har haft stor social betydelse för Hetty. ”Barnen älskar mig”, säger hon, ”och både barnen och personalen var ledsna när jag skulle sluta.” Hetty betonar att det är fortsatt viktigt för henne att utveckla sina språkkunskaper. Det är en viktig drivkraft för att hon ska kunna klara sig själv och fungera på en arbetsplats. ”Ibland umgås jag med en granne i huset, vi dricker kaffe och pratar svenska”, berättar Hetty. ”Jag hjälper henne att bära matkassarna, och hon hjälper mig med mina läxor och att skriva brev på svenska.” ”Men”, tillägger Hetty, ”det är svårt att få kontakt med svenskar, och jag saknar att någon frågar mig hur jag mår och vad jag gör.” Hetty berättar hur hon säger till sina barn att alltid vara artiga och hälsa på alla grannar i huset, men att kontakten med grannarna i princip stannar vid ett hej.

Orienteringar, hopp och frustration

Naduas, Mostafas och Hettys berättelser visar hur deras migration till Sverige har inneburit en omorienteringsprocess där de som skyddsökande och nya i landet orienteras i en viss riktning, i synnerhet med fokus på att lära sig svenska språket. Samtidigt vittnar de om hur deras tidigare erfarenheter och resurser värderas på ett annat sätt, eller rentav osynliggörs, i det nya landet, vilket skapar en helt ny utgångspunkt. Detta är särskilt iögonfallande med tanke på den politiska debatten, som så tydligt riktar ljuset mot det migranter inte kan eller det de saknar och brister i, däribland kunskaper i majoritetssamhällets språk (se även Simpson & Whiteside 2015). Men det är också påfallande hur de enskilda berättelserna genomsyras av ambitioner som ligger i linje med den politiska och strukturellt betingade linjen: att de som asylsökande *först* behöver lära sig svenska för att *därefter* kunna skaffa sig ett arbete. Gemensamt för studiens deltagare är deras tydliga orientering mot att förankra sig i det nya samhället. De vill utbilda sig och lära sig svenska och ser det närmast som ett villkor för att kunna få ett arbete som möjliggör goda livsmöjligheter i Sverige, såväl här och nu som i ett längre framtidsperspektiv. Denna strävan efter att vara i linje med omgivningens förväntningar ter sig inte bara som viktig för dem själva, den rymmer även en ansträngning att kunna vara ett stöd för sina barn (Dahlstedt m.fl. 2024).

Även om erfarenheterna vid det andra intervjutillfället visade att vägarna till att lära sig svenska och få ett arbete inte är lika framkomliga som de initialt framstod som, talar deltagarnas berättelser för att förhoppningarna om språk och arbete kvarstår över tid. De beskriver hur de genom upprepade handlingar kämpar för att försöka hålla sig på den linje som förväntas leda dem framåt i Sverige. Deltagarna talar även om hur de utvecklar strategier för att vara i linje med såväl sina egna som samhällets förväntningar (Ahmed 2006a). Med sina strategier kan de också lyckas trampa upp nya stigar som tar dem runt hindren de stöter på. Ett exempel på sådana steg är när Mostafa på eget initiativ söker sig till äldreomsorgen när han hör talas om att anställningsintervjuer ska genomföras där.

Ahmed (2006a, s. 109) menar att ”doing things’ depends not so much on intrinsic capacity or even disposition or habits, but on the ways in which the world is available as a space for action”. Orientering handlar alltså om vad som blir synligt och därmed framstår som möjligt och inom räckhåll (jfr Ahmed 2010). Redan vid det första intervjutillfället hade deltagarna under flera års tid befunnit sig i en omorienteringsprocess. En stor del av denna intervju kretsade kring det informella utbildningssammanhanget *Svenska från dag 1*, som de då deltog i. Att lära sig svenska genom att tala det nya språket med både infödda och dem som är nya i Sverige ansågs vara av stor betydelse och lyftes fram av så gott som samtliga intervjudeltagare, så även inom forskningsprojektet i dess helhet (se Dahlstedt & Fejes 2021, 2024). I denna omorienteringsprocess är det med andra ord först och främst svenska språket som blir synligt i en strävan framåt på väg mot en tid som delaktig och medborgare i det svenska samhället. Flera deltagare har beskrivit hur de inte bara deltar i *ett* utan i flera olika sammanhang som erbjuder möjligheter att lära sig svenska, och att de skulle vilja delta i ännu fler sådana aktiviteter

om det gavs möjlighet. Det som blir tydligt i berättelserna är att studieförbundens inkluderande policy skapar ett handlingsutrymme för deltagarna och att det är lättare för dem att vara aktiva i ett sammanhang som välkomnar dem (Puigdevall m.fl. 2022). Språklärande sammanhang som dessa framstår som särskilt viktiga när tillgången till svenska språket begränsas som en följd av att deltagarna har så få svensktalande kontakter (jfr Nordmark & Colliander 2023; Nuottaniemi 2023).

Trots att deltagarna har likartade mål, ser deras vägar för att nå dem olika ut. Analysen ger åtskilliga prov på hur deltagarnas riktlinjer formas av hinder och stopp som de själva inte kan styra över men måste hantera. Det kan handla om att familjen splittrats under flykten, att som Hetty befinna sig ensam med små barn i ett nytt land eller om livshändelser som i Naduas fall, där ett barn som inte mår bra upptar alla ens tankar. Men det handlar också om att de vägar som anvisas och förväntas ta deltagarna fram till målet – att bli en del av det svenska samhällets gemenskap – kantas av olika slags stopp och påtvingad väntan (Mulinari & Sager 2022), såsom Naduas utskrivning från sfi och Mostafas avslag på asylansökan och långa väntan på besked om uppehållstillstånd i Sverige.

Utbildningssystemet antar formen av en orienteringsapparat (Ahmed 2010), som styr deltagarna i en viss riktning, samtidigt som det innebär institutionella hinder som skapar indisponibel tid (Mulinari & Sager 2022) för deltagarna. Även om språkutbildning erbjuds, är den med andra ord inte alltid tillgänglig för alla utan innebär också institutionella stopp. Som när det för Hetty blir svårt att bli godkänd på de nationella sfi-proven eller som när tillgången till språkutbildning begränsas för Nadua. Det är svårt för vissa deltagare att hålla sig i linje med sina egna och samhällets förväntningar, samtidigt som andra vägar framåt framstår som otydliga. Det som då tydliggörs är att tid, och att inte veta vad man ska göra av den, utgör en helt central dimension i deltagarnas ansträngningar och erfarenheter av att förhålla sig till den anvisade linjen, även om de inte uppnår de på förhand uppställda institutionella målen.

Samtidigt som vägarna till att lära sig svenska ser olika ut, framträder språkinläringen för deltagarna som något viktigt att organisera sitt hopp kring. Att lära sig språket blir för dem en både utstakad och synlig linje att hålla fast vid, särskilt när ett betalt arbete ter sig avlägset eller rent av utom räckhåll. Språkutbildningen blir till och med så viktig i den utstakade linjen mot framtiden att alternativa vägar blir svåra att urskilja (jfr Hagström 2018), även om språkutvecklingen och progressionen inom utbildningssystemet inte går i den förväntade takten. För vissa deltagare, exempelvis Nadua, framstår behovet av svenskkunskaper som så starkt att det är svårt att ens tänka sig en fungerande framtid i Sverige utan tillräckliga kunskaper i svenska. Samtidigt kantas deltagarnas berättelser av desorientering och upplevda hot om att bli stoppade i sina ambitioner inför framtiden. Den yttersta formen av stopp är givetvis att bli utvisad ur landet (jfr Ahmed 2010). Men att skrivas ut från sfi blir också ett förödande stopp med tanke på att sfi utgör en så pass central del av den utstakade linjen på väg mot arbete.

Analysen visar att arbete, utöver språk, är den linje som deltagarna starkt orienterar sig mot. Samtliga deltagare är redan vid det första intervjutillfället påfallande tydligt

orienterade mot att hitta vägar till ett arbete som kan göra det möjligt för dem att försörja både sig själva och familjen och att bidra till samhället (jfr Dahlstedt & Fejes 2021). De talar om arbete som en viktig och självklar del av livet, något som gör det möjligt för dem att bli ekonomiskt oberoende och klara sig själva. Orienteringen mot att hitta ett arbete är fortsatt stark också vid det andra intervjutillfället flera år senare, även om arbete över tid tillförs fler innebörder. Arbete tillskrivs nu inte bara en ekonomisk betydelse, det ses också som en väg till erkännande (jfr Govander 2023). Både Mostafa och Hetty beskriver vid den andra intervjun sina respektive kontakter med arbetslivet, anställning och praktik inom äldre- och barnomsorgen, i starkt positiva ordalag. De berättar om mötet med kollegor, äldre och barn och hur de upplever sig som sedda och bekräftade såväl som saknade när de inte är på arbetet. För Mostafa öppnar anställningen inom äldreomsorgen även en ny väg mot uppehållstillstånd och därmed en möjlighet att få stanna i landet.

Både språkkunskaper och arbete är väsentliga delar av den linje gentemot vilken deltagarna orienterar sig och blir orienterade. Även om språkkunskaper och arbete förutsätter varandra, är relationen dem emellan långt ifrån entydig. Språkkunskaper sägs å ena sidan vara en förutsättning för arbete, å andra sidan lyfts arbete fram som en viktig förutsättning för språkutveckling och integration (Rydell & Hanell 2022). Eftersom språkutveckling ofta är en både långsam och mödosam process, kan det vara svårt att veta vad som är mest gynnsamt i nuet respektive på sikt när det gäller att hålla sig i linje: att fortsätta studera eller att prioritera ett arbete. Detta dilemma illustreras väl i Hettys berättelse. Från omgivningen får hon olika budskap, och det är inte lätt att väga dem mot varandra för att komma fram till vilken strategi som är den mest framkomliga med tanke på framtiden. Arbete först, språk därefter, eller tvärtom? För den som står inför att välja mellan språkutbildning och arbete är vägen framåt inte tydligt utstakad. Osäkerheten om vilken väg som ska väljas visar sig även i Mostafas berättelse, som vittnar om ett så kallat spårbyte, från asylsökande till ansökan om arbetstillstånd. Men nu när hans arbetstillstånd går ut vet han inte om han ska söka uppehållstillstånd för arbete eller för anknnytning. Det är mer eller mindre omöjligt för honom att kunna avgöra vilket av de två spåren som ger honom de bästa oddsen för att få stanna i Sverige och inte stoppas upp och utvisas ut ur landet, vilket kan ses som en extrem form av att bli stoppad och att bli anvisad en ny, okänd riktlinje.

Att hålla sig i linje kräver ansträngning och tar tid (Ahmed 2006a). Skyddsökandes orientering mot att tillägna sig språk genom kurser som erbjuds är så pass stark att det tycks svårt att se andra möjliga riktlinjer och handlingsalternativ. När deltagarna inte når de institutionellt anvisade stegen på vägen framåt, såsom avklarad sfi, blir inte heller deras ansträngningar för att vara i linje synliga för omgivningen. Samtidigt beskriver deltagarna hur en stor del av deras vakna tid upptas av tankar om språk och upprepade handlingar för språkligt lärande i hopp om att svenska språket i nästa steg ska ta dem vidare till både arbete och sociala kontakter. De beskriver hur snart sagt varje del av deras liv ter sig som tillfällen och utsikter att lära sig svenska. Kreativiteten när det gäller att hitta strategier för att lära sig språket är stor och spänner över allt från läsning av skönlitterära klassiker till olika appar eller Youtube-kanaler som erbjuds av

sfi-lärare. Dessa tillvägagångssätt för att erövra språket används nästan dygnet runt, vilket bland annat Naduas berättelse ger prov på. De möjliggör ett ständigt pågående lärande för deltagarna, samtidigt som de fyller ett sorts kompensatoriskt behov när få svensktalande kontakter står till buds (jfr Nuottaniemi 2023).

Orientering handlar inte bara om riktning, utan också om utbredning och hur man upplever att man kan ta plats i olika sociala rum (Ahmed 2010). Känslan att vara *out of place* (Ahmed 2006b) är något som ständigt upprepas i deltagarnas liv och som de på olika vis blivit tvungna att förhålla sig till. Exempelvis bidrar idoga och misslyckade försök att få grannar att hälsa till att skapa en känsla av desorientering och förfrämligande. Deltagarnas berättelser belyser hur denna förlamande känsla skapas, hur den omsluter dem och hur den sträcks ut i tiden. En upprepad källa till vanmakt är också upplevelsen av att inte kunna styra sin framtid, att befinna sig i en livssituation där tiden slukas i väntan på avgörande beslut. Det skapar ett livsförlopp präglad av upprepad och påtvingad väntan (Mulinari & Sager 2022). Ovissheten som skapas gör det svårt att mobilisera kraft att uthärda nuet och att uppåda hopp inför en framtid i Sverige. Dessa svårigheter till trots bedriver deltagarna en daglig kamp för att göra det bästa av situationen, att skapa en något så när meningsfull vardag här och nu. Nuets alla svårigheter och frustrationer upplevs och genomlevs just genom förhoppningar förlagda till framtiden.

Diskussion

Vi har i denna artikel presenterat en analys av skyddssökande människors levda erfarenheter och livsvillkor i en tid präglad av hastiga förändringar mot en alltmer repressiv migrationspolitik. En analys av dessa berättelser ger ett viktigt kunskapsbidrag om förutsättningarna för den som är ny i Sverige, om villkor för lärande och om möjligheter att etablera sig i det nya landet samt vad som händer över tid och vad det innebär ”att integrera sig”. Vägen för den som nyligen anlänt till landet kan te sig tydligt anvisad och förutsägbar men är allt annat än självklar, särskilt i en tid när tillvaron i Sverige blir alltmer villkorad. Målen att lära sig svenska och etablera sig på arbetsmarknaden är båda tydligt uttalade linjer som deltagarna orienteras mot, i såväl politisk debatt som deltagarnas berättelser, men de är inte alltid inom räckhåll. Berättelserna vittnar om en utsträckt väntan på en bättre tillvaro. Men det är knappast fråga om en passiv väntan, utan en synnerligen produktiv sådan (Engblom 2023), där strategierna för att hålla sig i linje är många, framför allt vad det gäller språkinläring.

Studien tar avstamp i ett longitudinellt forskningsprojekt baserat på intervjuer med några av de som sökte skydd i Sverige åren 2014–2015. I sina berättelser skildrar de hur de orienterar sig i en ny tillvaro och hur deras meningsskapande förändras över tid. Vid det andra intervjutillfället hade deltagarna varit i Sverige mellan sju och åtta år, och i deras berättelser framträder alltjämt en otvetydig orientering mot att lära sig svenska och få ett arbete, vilket även bekräftas i andra studier (jfr Nordmark & Colliander 2023). Det vår studie visar är alltså att denna orientering mot språk och arbete kvarstår över tid. Det är också påfallande att denna orientering är så pass stark att det ter sig

svårt för deltagarna att urskilja några alternativa vägar, även när språkinläringen inte sker i den takt de tänkt sig. Samtidigt vittnar deltagarnas erfarenheter om en daglig och idog kamp för att hålla sig i linje med omgivningens och egna förväntningar. Språkinläring och språkutbildning blir här något att organisera sitt hopp kring, genom att språket är det som så att säga blir synligt i en väg mot inkludering i samhället. Att hålla fast vid språket som vägen framåt blir ett sätt att skapa mening i tillvaron. Genom sina ansträngningar kämpar deltagarna för erkännande och för att skapa en känsla av förankring i det nya landet. Att vara i linje kräver arbete som tar tid (Ahmed 2006a), men det är ett arbete som är svårt att mäta och som därför blir politiskt osynliggjort. Den dominerande politiska problembilden handlar i stället om att gruppen asylsökande inte förstår vikten av att kunna svenska eller att de inte anstränger sig tillräckligt för att lära sig språket (Dahlstedt & Fejes 2020). Detta märks inte minst genom att deras språkinläring fått en allt starkare symbolisk innebörd och tolkas som en markör för viljan att integrera och anstränga sig (Rydell & Hanell 2022).

Samtidigt som språkinläring och språkutbildning blir det som deltagarna sätter sitt hopp till, skapar språkutbildning en rad inläsningsmekanismer och stopp. Utifrån en ”institutionell riktlinje” (Ahmed 2010) kan det verka som om kvinnor som Nadua och Hetty har blivit stoppade och fastnat. I statistiken återfinns de i andelen utomeuropeiskt födda kvinnor som trots flera års vistelse i Sverige ännu inte lyckats etablera sig på arbetsmarknaden (jfr Jämställdhetsmyndigheten 2022). Det gör att de i den politiska diskursen framstår som exempel på ”misslyckad integration”, samtidigt som deras ansträngningar då osynliggörs. Det faktum att de inte når de uppställda målen för sfi gör det i nästa led svårt för dem att inträda på arbetsmarknaden. För deltagare som saknar utbildningsbakgrund kan det formella utbildningssystemet således upplevas som ett direkt stopp. Med tanke på nyligen presenterade förslag om införande av språk- och samhällskunskapskrav kontrollerade genom standardiserade prov (SOU 2021:2, SOU 2023:25) samt studier som visat hur det framför allt är de med kort eller ingen skolbakgrund från länder utanför Europa som har svårt att klara standardiserade prov i språk och samhällskunskap (Böcker & Strik 2011; Carlsen & Rocca 2021; Vink m.fl. 2021), riskerar skyddssökande med kort tidigare skolbakgrund att utsättas för fler institutionella stopp som exkluderar dem från en rad grundläggande rättigheter och fråntar dem en känsla av trygghet.

Något som försvårar deltagarnas orientering mot att lära sig svenska och hitta ett arbete är att de sociala rum och de svensktalande kontakter de har tillträde till är förhållandevis få, trots att de har varit bosatta i Sverige under många år (jfr Nuottaniemi 2023). De inkluderande sociala rum som bland annat studieförbundens verksamheter erbjuder får därför en betydelsefull roll för den som är ny i Sverige. I de berättelser som utgör det empiriska underlaget för denna artikel ser vi hur studieförbundets informella utbildningssammanhang tillskrivs stor betydelse, inte bara initialt utan även retrospektivt och över tid. Studieförbundens insatser, däribland *Svenska från dag 1*, får till och med en betydligt större roll än vad som initialt var tanken (en meningsfull aktivitet i väntan på asylbesked), eftersom deltagarna fortsätter att delta i verksamheten även efter det att de fått uppehållstillstånd. Studieförbundens inkluderande policy

och låga trösklar för deltagande blir av särskild relevans för dem som inte klarar att hålla sig i linje med kraven som ställs i det formella utbildningssystemet, såsom sfi. De sammanhang som studieförbunden erbjuder svarar därför inte bara mot deltagarnas orientering mot att lära sig språket, utan erbjuder även stöd i olika former. Deras verksamheter blir en plats där den som är ny i landet kan bli sedd och hörd (jfr Mešić m.fl. 2019; Nyström m.fl. 2020).

I ljuset av denna iakttagelse är det illavarslande att se hur studieförbundens verksamhet, inte minst i fråga om autonomi och finansiering, på senare tid varit föremål för politisk diskussion där regeringen understrukit behovet av skärpt styrning och kontroll av deras verksamhet i syfte att uppnå ökad måluppfyllelse. Därtill har statsbidraget för studieförbundens verksamhet minskats avsevärt, med följden att deras verksamhet kommer att bli mer inriktad mot sysselsättning i stället för bildning i ett vidare perspektiv (Dahlstedt & Fejes 2024). Utvecklingen aktualiserar i sin tur en rad frågor som rör den informella utbildningssektorns roll i samhället och dess relation till såväl arbetsmarknaden som bildning och demokrati. Neddragningen av studieförbundens resurser drabbar skyddssökande som är i behov av att lära sig språket och få tillträde till sociala sammanhang där svenska språket kan tränas.

Inkluderingsbanorna för dem som är nya i landet kan te sig utstakade, synliga och inom räckhåll, men som vi visat med denna studie är de varken entydiga eller helt förutsägbara. Tvärtom är de förenade med såväl hinder och stopp som en upprepad väntan, vars konsekvenser sannolikt kommer att bli än tydligare i takt med att utvecklingen i Sverige går i riktning mot än mer beskurna rättigheter och en alltmer villkorad tillhörighet för den som söker skydd.

Författarnas tack

Författarna vill passa på att rikta ett tack till tidskriftens anonyma granskare, för konstruktiva och värdefulla synpunkter, liksom Vetenskapsrådet för finansiering av projektet *Migration, language learning and social inclusion* (Dir. 2019-03902).

Referenser

- Abdelhady, D., Gren, N. & Joorman, M. (red.) (2020) *Refugees and the violence of welfare bureaucracies in northern Europe*. Manchester: Manchester University Press.
- Ahlgren, K. (2014) *Narrativa identiteter och levande metaforer i ett andraspråksperspektiv*. Doktorsavhandling i språkdidaktik 4. Stockholm: Stockholms universitet.
- Ahlgren, K. & Rydell, M. (2020) Continuity and change. Migrants' experiences of adult education in Sweden, *European Journal for Research on the Education and Learning of Adults* 11 (3):399–414. <https://doi.org/10.3384/rela.2000-7426.ojs1680>
- Ahmed, S. (2006a) *Queer phenomenology. Orientations, objects, others*. Durham: Duke University Press.
- Ahmed, S. (2006b) Orientations. *GLQ: A Journal of Gay and Lesbian Studies* 12 (4):543–574.

- Ahmed, S. (2010) Vithetens fenomenologi. *Tidskrift för genusvetenskap* (1–2):49–69.
- Bevan, M.T. (2014) A method of phenomenological interviewing. *Qualitative Health Research* 24 (1):136–144.
- Böcker, A. & Strik, T. (2011) Language and knowledge tests for permanent residence rights. Help or hindrance for Integration? *European Journal of Migration and Law* 13(2):157–184.
- Carlsen, C. & Rocca, L. (2021) Language test misuse. *Language Assessment Quarterly* 18 (5):477–491. <https://doi.org/10.1080/15434303.2021.1947288>
- Dahlstedt, M. & Fejes, A. (2020) Språkravets politik, 155–168, i A. Fejes & M. Dahlstedt (red.) *Perspektiv på skolans problem. Vad säger forskningen?* Lund: Studentlitteratur.
- Dahlstedt, M. & Fejes, A. (red.) (2021) *Utbildning i migrationens tid. Viljor, organisering och villkor för inkludering*. Lund: Studentlitteratur.
- Dahlstedt, M. & Fejes, A. (red.) (2024) *Vägar fram? Den sociala rörlighetens banor i migrationens Sverige*. Lund: Studentlitteratur.
- Dahlstedt, M., Nordmark, S. & Rydell, M. (2024) Föräldraskap mellan hopp och förtvivlan, 147–166, i M. Dahlstedt & A. Fejes (red.) *Vägar fram? Den sociala rörlighetens banor i migrationens Sverige*. Lund: Studentlitteratur.
- Dahlstedt, M., Fejes, A. & Gruber, S. (2019) *Folkbildning på svenska? En studie av språkinträdning för migranter i studieförbundet Sensus regi*. Linköping: Linköping University Electronic Press.
- Elsrud, T., Gruber, S., Häythtiö, S., Lundberg, A., Söderman, E. & Vestin, S. (2022) *Asylarkivet. Asylkommissionen*. Linköping: Institutionen för kultur och samhälle, Linköpings universitet i samarbete med FARR.
- Elsrud, T. & Lalander, P. (2021) Precariousness among young migrants in Europe. A consequence of exclusionary mechanisms within state-controlled neoliberal social work in Sweden. *Critical and Radical Social Work* 10 (1):77–92.
- Engblom, R. (2023) *Time warps. Refugees and the experience of waiting in rural Sweden*. Etnolore 40. Uppsala: Uppsala universitet.
- Eriksson, S. & Rooth, D-O. (2022) *God svenska – vägen till arbete för utrikesfödda?* Stockholm: SNS förlag.
- Fejes, A., Dahlstedt, M., Mešić, N. & Nyström, S. (2018) *Svenska(r) från dag ett: En studie av ABFs arbete med asylsökande*. Stockholm: ABF.
- Flubacher, M-C. (2023). The "politics of speed" and language integration policies. On recent developments in Austria. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 26 (10):1159–1169. <https://doi.org/10.1080/13670050.2021.1954387>
- Fuehrer, P. (2010) *Om tidens värde. En sociologisk studie av senmodernitetens temporala livsvärldar*. Stockholm Studies in Sociology 43. Stockholm: Stockholms universitet.
- Govander, L. (2023) *Crumbs from the rich man's table? Municipal labour market policies and recognition of welfare recipients in Sweden*. Linnaeus University Dissertations 490. Växjö: Linnéuniversitetet.
- Jansson-Keshavarz, S. & Nordling, V. (2022) Waiting for housing. Municipal practices of mobility control. *European Journal of Social Work* 25 (6):969–981.

- Jämställdhetsmyndigheten (2022) *Stärkta möjligheter genom samverkan. Insatser för att underlätta utrikes födda kvinnors inträde på arbetsmarknaden*. Rapport 2002:13. Jämställdhetsmyndigheten.
- Koshravi, S. (red.) (2021) *Waiting. A project in conversation*. Bielefeld: Transcript Verlag.
- Kristersson, U., Åkesson, J., Busch, E. & Pehrosn, J. (2023) Icke-medborgare måste kvalificera sig till välfärden. *Dagens Nyheter* 19 oktober (hämtad 20 oktober 2023).
- Mešić, N., Dahlstedt, M., Nyström, S. & Fejes, A. (2019) Use-values for inclusion. Mobilizing resources in popular education for newly arrived refugees in Sweden. *Social Inclusion* 7 (2):85–95.
- Migrationsverket (2023) Färre kvotflyktingar till Sverige. <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Pressrum/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-2023/2023-07-03-Farre-kvotflyktingar-till-Sverige.html> (hämtad 16 augusti 2023).
- Mulinari, P. & Sager, M. (2022) Waiting in the welfare lines. Exploring everyday racism as waiting in the migration and unemployment complexes in England and Sweden. *European Journal of Social Work* 25 (6):1019–1029.
- Milani, T. S., Bauer, S., Carlson, M., Spehar, A. & von Brömssen, K. (2021) Citizenship as status, habitus and acts. Language requirements and civic orientation in Sweden. *Citizenship Studies* 25 (6):756–772. <https://doi.org/10.1080/13621025.2021.1968698>
- Nordmark, S. & Colliander, C. (2023) Adult migrants' endeavours for a life as included. *Social Inclusion* 11 (4):111–120. <https://doi.org/10.17645/si.v11i4.6992>
- Nuottaniemi, A. (2023) *Flerspråkighetens gränser. Språkdiraktik på (o)jämlig grund i migrationernas tid*. Umeå: Bokförlaget h:ström.
- Nyström, S., Dahlstedt, M., Fejes, A. & Mešić, N. (2020) Mobilising experiences of migration. On the relational work of study circle leaders with asylum seekers. *European Journal for Research on Education and Learning of Adults* 11 (3):321–333.
- Philipson Isaac, S. (2022) Temporal dispossession through migration bureaucracy. On waiting within the asylum process in Sweden. *European Journal of Social Work* 25 (6):945–956.
- Puigdevall, M., Pujolarm J. & Colombo, A. (2022) Linguistic safe spaces and stepping stones. Rethinking *mudes* to Cataln through the lens of space. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 43 (1):21–31. <https://doi.org/10.1080/01434632.2021.1974463>
- Rydell, M. & Hanell, L. (2022) Language for work and work for language. Linguistic aspirations in the marketing of domestic work. *International Journal of the Sociology of Language* 275:89–109
- Simpson, J. & Whiteside, A. (red.) (2015) *Adult language education and migration. Challenging agendas in policy and practice*. London, New York: Routledge.
- SOU 2021:2. *Krav på kunskaper i svenska och samhällskunskap för svenskt medborgarskap*. Delbetänkande av Utredningen om språk- och samhällskunskapskrav för svenskt medborgarskap.
- SOU 2023:25. *Kunskapskrav för permanent uppehållstillstånd*. Betänkande av Utredningen om språk- och samhällskunskapskrav för permanent uppehållstillstånd.

SOU 2024:12. *Mål och mening med integration*. Betänkande av Utredningen om en målstyrd integrationspolitik.

Sveriges Radio (2023) Regeringen vill tidsbegränsa sfi. <https://sverigesradio.se/artikel/regeringen-vill-tidsbegransa-sfi-utbildningen-drar-ut-pa-tiden>

Vink, M., Tegunimataka, A., Peters, F. & Bevelander, P. (2020) Long-term heterogeneity in immigrant naturalization. The conditional relevance of civic integration and dual citizenship. *European Sociological Review* 37 (5):751–765.

Författarpresentationer

Magnus Dahlstedt är professor i socialt arbete vid Linköpings universitet. Hans forskning rör välfärd och kamper om sociala rättigheter, med särskilt fokus på unga, inkludering och exkludering i migrationens tid.

Sabine Gruber är professor vid Mittuniversitetet. Hennes forskning rör välfärdsinstitutioners vardagliga praktik och organisering, med särskilt fokus på samspel mellan etnicitet, kön, klass och ålder.

Maria Rydell är docent och lektor i svenska som andraspråk vid Stockholms universitet. Hennes forskning rör språk och migration, med inriktning på språkideologier kopplade till språkkunskaper och språkutbildningar.

Kontaktuppgifter

Magnus Dahlstedt
Institutionen för kultur och samhälle
Linköpings universitet
601 74 Norrköping
magnus.dahlstedt@liu.se